

Obráz Gyuly Benczúra (1844–1920) zachycující vstup vítězného vojevůdce Karla V. Lotrinského do znovudobytého Budína roku 1686. Členem jeho doprovodu byl i tehdy mladý a nadějný velitel Evžen Savojský (vlevo pod prapory).

EVŽEN SAVOJSKÝ

Karel Richter

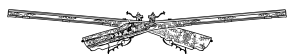
Pán bitevních polí

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

BITVA U ZENTY

I maršál Evžen princ Savojský se ze všech sil snažil napravit chybu svého předchůdce, který na rozsáhlém prostoru rozptýlil armádu tak, že nikde nebyl dostatek sil k útočné činnosti, leckde ani k účinné obraně. Rozeslal spěšné kurýry do všech stran s rozkazy ukládajícími velitelům neprodleně se svými pluky vyrazit usilovným pochodem do tábora u Koluthu. Jeho rozkazy nebylo radno neplnit. K určenému shromaždišti táhly v úmorném vedru a oblacích zviřovaného prachu i sluncem a žízní trpící hraničářské pluky z Bosny a také jezdecké pluky prince Vaudemonta, které právě v Horních Uhrách rozdrtily Thökölyovské povstání. Rozkazu se nepodřídil pouze generál Rabutin, Francouz velící vojskům v Sedmihradsku. Vzápětí se do jeho hlavního stanu přiřítíl jízdní kurýr s depeší vrchního velitele: „Kategoricky požaduji okamžité a bezpodmínečné splnění mého rozkazu. Upozorňuji Vás, že napříště z neposlušnosti vyvodím disciplinární důsledky.“

Generál Rabutin pochopil, že s mladým maršálem Savojským nebudou žerty. Pospíšil si svůj prohrěšek napravit. Druhého září 1697 byla již celá císařská armáda pohromadě. Pěchota, jezdectvo, dělostřelectvo, v celkové síle přes 70 000 mužů. Dalších 7000 vojáků tvořilo osádky pevností.

Princ Evžen svolal do svého prostorného hlavního stanu generály k poradě nad mapou. Dvojnásobně silnější turecké vojsko pod osobním velením sultána Mustafy dosáhlo Bělehradu. Zvědové hlásí, že Turci sestavují z člunů nouzový most přes Sávu. Zdá se, že sultán zamýšlí po překročení této řeky zaútočit na Petrovaradín. Jeho dunajská flotila s loděmi naloženými proviantem a municí zakotvila u ústí Tisy. Poslední zprávy hovoří o tom, že

„turecké vojsko již silnými oddíly zaútočilo na Titel a zatlačuje naše slabé předsunuté jednotky k Petrovaradinu“.

Z porady vyplynulo rozhodnutí okamžitě strhnout stany a vyrazit zrychleným pochodem k Petrovaradinu, aby se Turkům zabránilo v dobytí této důležité pevnosti.

Čtyři dny táhli úmorným vedrem sužovaní císařští vojáci od rozbřesku do soumraku vyprahlými lučinami podél Dunaje v hustě sevřených kolonách batalionů, pluků a eskadron, s hrkotajícími konvoji vozů a děl, neustále připraveni k boji. Tonuli v potu a zalykali se prachem. Pěšákům těžkly nohy a ramena dřevěněla pod tíhou tlumoků a ručnic, tvrdá kůže bot jim do krvava rozdírala zpocená chodidla a paty. Čtvrtý den dusali rozpraskanou zemi nepřetržitě osmnáct hodin, jen s kratičkými přestávkami. Museli být u Petrovaradinu dříve než nepřítel.

Princ Evžen, tento na pohled nehezky a zdánlivě křehký mužík, neúnavně harcoval podél kolon táhnoucích se v mračnech dusivého prachu do nedohledné dálky, povzbuzoval hlavně infanteristy, kteří už chvílemi sotva vládli nohama. Nakonec to ale všichni přece jen dokázali. Včas a v plném počtu přitáhli před mohutné hradby staré petrovaradínské pevnosti, tyčící se na ostrohu za širokým tokem Dunaje. Pěšáci, jezdci i dělostřelci a vozatajstvo. Rozložili se táborem na pobřežní planině před řekou. Teď měli uvláčení muži konečně čas si odpočinout a ukojit trýznivý hlad i žízeň.

Princ Evžen s podřízenými veliteli sborů popojížděl sem a tam a kukátky obzíral horizont. Napjatě čekal, co sultán v dané situaci podnikne. Na Petrovaradin se asi už zaútočit neodváží. Strážé přivedly Srba, který zběhl ze sultánova vojska. Vypověděl, že podle toho, co se říká mezi vojáky, zamýšlí sultán postupovat podél Tisy na Szegedin, který má prý slabou obranu. Po jeho dobytí chce vpadnout do Sedmihradska. Princ zneklidněl. Sultán má zřejmě dobré zprávy. V Szegedinu je vskutku jen nepočetná posádka a Sedmihradsko je po odchodu Rabutinova dvacetitisícového vojska zcela bez ochrany.

Když císařské průzkumné hlídky zjistily, že turecké voje vskutku změnilo směr postupu a táhnou po levém břehu Tisy k severu

na Szegedin, princ Evžen se rozhodl, že je dostihne a bez ohledu na jejich převahu je přinutí k rozhodné bitvě. Prezident dvorní válečné rady ho sice nabádal, aby šetřil síly a vyvaroval se bitev, ale princ se řídil svou intuicí, která ho nutila překvapit Turky něčím, co nečekají. Znenadání je napadnout.

Znovu tedy zvedl svou vyčerpanou armádu na nohy. Nařídil velitelům, aby vysvětlili mužstvu, oč běží. Dostihnout Turky a překvapivým úderem je porazit dřív, než se stačí s přesilou vrhnout na nás. Dokonce sám objížděl pluky a krátkými, plamennými proslovy rozněcoval bojový elán vojáků. Teď už ho poslouchali s rozzářenýma očima a zdravili ho mohutným pokřikem: „Vivat Eugenius! Vivat! Vivat!“ Věděli, že jejich malý kapucín to s nimi myslí dobře. Tak dobře jako doposud nikdo druhý. Válečná dřina jeho zásluhou dostávala smysl, který chápali a přijímali za svůj.

Pod rozpálenou nebeskou plotnou uherského pozdního léta táhly pěší i jízdní císařské pluky se vším, co k nim patřilo, pobízeny bubny a trubkami i vysmolenými hlasy kaprálů, lomozily kolesny dělostřeleckých baterií i početné povozy trénu. Sedmdesátitisícová lidská řeka, hrozivě hučící, se valila krajinou od obzoru k obzoru. Turci postupovali před císařskými s jednodenním náskokem. Oddíly jejich zadního voje spalovaly za sebou trávu, ničily vesnická stavení, házely do studní mrtvoly i zvířecí zdechliny, aby císařským co nejvíce ztížily pochod. Nad krajinou visel dusivý pach spálenišť a hniloby. Oblaka prachu a dýmu chvílemi zakrývala slunce.

Princ Evžen se ze všech sil snažil, aby jeho vojska dostihla Turky dříve, než dobydou Szegedinu, jehož obranyschopnost byla vskutku nevalná. Bůh suď, jakým zázrakem dokázal, že jeho vojáci ještě hýbali nohama. Každý večer po celodenním pochodovém výkonu ovšem padali na zem jako zabítí a sotva zhltnu kus chleba a vodou uhasili bezednou žízeň, skolil je na lopatky těžký úder mráкотného spánku.

V noci z 10. na 11. září se přihnala průzkumná jízdní hlídka a ohlásila princovi Evženu, že Turci zastavili svůj postup a sko-

ro celý týden již táboří u osady Zenta. Zdá se, že chtějí překročit řeku. Princ celý ožil. Zvučně luskl prsty a křikl na pobočníka: „Vyhlaste poplach! Okamžitý nástup k pochodu!“

Nocí se rozletěly třepotavé signály polnic. Polomrtví vojáci jen s největší námahou procítali a potácivě se zvedali ze země. Avšak zvěst, že Turci jsou na dosah, jim vlévala do žil nové síly. Princ Evžen se vcítoval do sultánových záměrů. S naším vojskem za zády se zřejmě rozhodl neztrácet čas postupem na Szegedin a jeho dobýváním, při němž by se ocitl mezi dvěma ohni. Chce proto nejspíš překročit Tisu a proniknout do Sedmihradska, kde nenarazí na odpor a horské hřebeny mu poskytnou nezdolnou obranu pro nadcházející zimu. Pokud by se císařským podařilo zastihnout ho ještě při překonávání řeky, mohli by těžit z toho, že část jeho sil bude ještě na jednom břehu a část již na druhém, takže ztratí výhodu dvojnásobné převahy. V každém případě je nutno ho dostihnout a vnutit mu bitvu, než stačí své vojsko sešikovat.

Kolem deváté, když žhavé slunce začalo zase z pochoduujících vojáků ždímat hojné stružky potu, přicválala zředu průzkumná patrola. Její velitel principi ohlásil, že Turci jsou stále ještě u vesnice Zenty rozloženi táborem. Bylo vidět spousty strážních ohňů. Při dalším postupu se jezdci střetli s tureckou hlídkou. Princ Evžen se zamračil: Turci tedy už bohužel vědí, že jsme blízko. Musíme zrychlit pochod. Ihned vydal příslušné rozkazy.

Bubny tamborů zaduněly v svižnějším tempu. Pěšáci kleli a zlostně odplivovali: „To jim, hrome, nestačí, že každéj máme jazyk až na vestě? Teď po nás chtějí, abychom vyplivli duši?“ Nadávali jako špačci, ale šli a šli a stále šli jako stroje. Jak záviděli jezdci, kanonýrům a vozatajcům, že se vezou, i když těžko říct, jestli otláčené a rozedřené nohy jsou větší strážní než otláčené a rozedřené zadky.

Zředu se přihnala další jízdní hlídka. Z koní se jen lilo, jezdci na tom nebyli o nic lépe. Přivlekli před prince vyděšeného tureckého pašu, oděného v hedvábí a brokátu, s velkým zdobným turbanem na hlavě. Zajali ho, když se poblíž tureckého tábora projížděl na koni. Teď měl spoutané ruce, trásl se strachem o život.

„Vysadte ho do sedla!“ přikázal princ Evžen. „Pojede vedle mě, já si ho vyslechnu.“ Gestem přivolal tlumočníka, který patřil k jeho štábu. „Řekni mu, jestli chce, aby mu hlava zůstala na krku, ať mi popravdě poví všechno, nač se ho budu ptát.“ Paša horlivě přikyvovav. Byl to na první pohled muž, který se měl příliš rád, než aby se mu chtělo dát si useknout hlavu kvůli takové prkotině, jako je vojenské tajemství. Jeho kulatý, požívačný obličej s černýma mandlovýma očima, skobovitým nosem, smyslnými rty a řídkým černým plnovousem vyzařoval nejhlubší pokoru. Ochotně vyzradil své jméno i postavení vysokého hodnostáře v sultánově hlavním stanu. Potvrdil Evženův odhad. Sultán dal zřídit nouzový lodní most přes Tisu. Zároveň nařídil vybudovat před řekou opevněné předmostí, jehož účelem je co nejdéle znemožňovat císařskému vojsku přechod na levý břeh Tisy a pronásledování tureckého valného voje, který se bude zatím stahovat do Sedmihradska a povstaleckých Horních Uher. Prince zajímalo, jak daleko pokročily turecké přípravy k přechodu řeky.

„Sultán s několika tisíci jezdci a většinou dělostřelectva se již přesunul na druhý břeh,“ sděloval paša zadýchaně, jak nadskočil v sedle. „K přechodu se chystá těžké dělostřelectvo a vozy s nákladem. V táboře zatím zůstává pěchota jen asi se stovkou kanonů. Vojáci nyní budují kolem tábora opevnění.“

„Běda ti, jestli jsi nemluvil pravdu,“ pohrozil princ pašovi, který se v odpověď horlivě dušoval svou pravdomluvností. „Dobře ho hlídejte!“ rozkázal princ, „ještě se nám bude hodit.“ S hloučkem důstojníků pod ochranou oddílu dragounů vyrazil poté dopředu, aby co nejdříve vlastníma očima obhlédl situaci. Těsně za ním podle jeho pokynů postupoval předvoj složený ze dvou jezdeckých brigád a několika baterií lehkého dělostřelectva.

Opoledne princ Evžen se svým doprovodem projel vypálenou vesnicí Becea a docválal až k místu, kde tok řeky Tisy se náhle ostře odkláněl doprava na vzdálenost několika set kroků, než se opět napřímil do původního severojižního směru. Tady jezdci zarazili koně, vzrušeně ukazovali rukama před sebe a vykřikovali: „Turci! Turci!“

V dálce se v průzračném vzduchu rýsovaly ruiny osady Zenta. Před ní bylo jasně patrné mravenčí hemžení tureckého tábora. Princ Evžen nařídil dragounům sesednout a skrýt se v akátových křovinách. Důstojníkům svého nejužšího štábu pokynul, aby se vydali s ním na velitelský průzkum.

Obezřetně, širokým obloukem objížděli v bezpečné vzdálenosti rozlehlé turecké ležení. Využívali křovin a řídkých akátových porostů, někde sesedali z koní a kradli se příkrčením k vyhlédnutému pozorovacímu stanovišti. Všemožně se snažili uniknout pozornosti tureckých hlídek a stráží. Čocky polních kukátek jim přitom užitečně zkracovaly vzdálenosti. Viděli zřetelně vše, co bylo třeba. Zajatý paša nelhal. Sotva půl míle před Zentou, v místě, kde na břehu řeky čnely zdi vypáleného špejcharu, oba břehy vzdálené od sebe zhruba 350 kroků spojoval prkenný most spočívající na lodicích, jichž napočítali šedesát. Na protějším břehu, o něco výš proti proudu se bělala spousta stanů a mezi nimi se nápadně vyjímal obrovský, pestře zdobený stan sultánův. Bylo vidět množství koní uvázaných pod plachtovými přístřešky i jezdce pohybující se všemi směry. Po mostě přejížděly oddíly jezdeckta, rozptýleně a zvolna, aby příliš nerozhoupaly mostovku. Kolem mostu turečtí pěšáci a ženisté v daleko vybíhajícím půlkruhu zřídili vozovou hradbu. Před ní teď usilovně hloubili příkop a z vykopané zeminy nad ním navršovali násyp, místy zpevněný dřevěnými kůly z porubaných stromů. Zdálo se, že v tureckém táboře zatím nikdo ještě netuší, jak je císařské vojsko blízko. Patrně nečekali jeho příchod dříve než nazítří.

Princ Evžen s potěšením zjišťoval, že sultán mu bezděky poskytl jedinečnou příležitost, které by bylo hříchem nevyužít. Turecká armáda, jejíž síla se podle zpráv zvědů dala odhadnout na dobrych 150 000 mužů, se probíhajícím přechodem řeky Tisy rozdělila na dvě části, čímž se na tomto břehu sama oslabuje tak, že je zralá na porážku. Je nyní zapotřebí na ni bez příprav co nejdříve vší silou udeřit.

Princ se rychle s celou suitou vrátil k oddílu. Mračno prachu na obzoru zvěstovalo blížící se předvoj. Na okamžik si pohlál

s myšlenkou zahájit bitvu s předstihem okamžitým útokem jezdeckého předvoje, ale hned ji zapudil. Svou první velkou samostatnou bitvu si přece nepokazí ukvapeným rozhodnutím. Musí držet svou netrpělivost na uzdě, aby se rozdělením svého vojska nedopustil stejné neprozřetelnosti jako sultán. Vyčká příchodu svých hlavních sil. Jedenapadesát batalionů pěchoty, sto dvanáct eskadron jízdy a šedesát děl, to už je síla, která dá útoku potřebnou razanci, aby se Turci nezmohli na účinný odpor, či dokonce protiútok.

Na útržky papíru začal olůvkem črtat příkazy, s nimiž jízdní kurýři tryskem uháněli vstříc pochoduující armádě, aby je doručili velitelům sborů. Urychlit přesun stůj co stůj! V sázce je vítězství, které bude bohatou odměnou pro všechny. Velitelé sborům již za pochodu rozvinou pochodové kolony do bojových formací. Rovinatý terén umožňuje armádě postupovat v celé šíři bojové sestavy. Maršál Evžen Savojský už měl celý plán bitvy v hlavě: Právě křídlo, které se přimkne bokem ke břehu Tisy, budou tvořit jednotky zkušeného velitele polního zbrojmistra hraběte Sigberta Heistera. Čtrnáct batalionů, třiapadesát eskadron a čtrnáct děl. Levé křídlo, které obchvátí opevněný oblouk tureckého předmostí, povede neméně zdatný a osvědčený polní zbrojmistr hrabě Quido Starhemberg. Má na povel šestnáct batalionů pěchoty, devětačtyřicet eskadron a dvacet děl. Střed útočné bojové sestavy, složený z jednotek Evženova věrného přítele maršála prince de Commercy, disponujícího jedenadvaceti bataliony, deseti eskadronami a dvaceti děly povede do bitvy spolu s ním osobně princ Evžen sám.

Zatím již dorazil do východiště útoku předvoj pod velením vrchního velitele veškerého jezdeckta generála hraběte Rabutina a vrchního velitele dělostřelectva polního zbrojmistra Cristofa von Bornera. Princ Evžen se s oběma veliteli srdečně přivítal a hned je zasvětil do svého plánu. Nadšeně se rozjeli ke svým jednotkám, aby vydali nezbytné příkazy. Zanedlouho již dělostřelecké baterie zaujímalý palebná postavení pro případ tureckého útoku. Také eskadrony dragounů a kyrysníků se šikovaly k boji.

Turci už zjistili přítomnost císařských a očividně znervózněli. Jejich těžká děla z protějšího břehu Tisy zahájila rušivou palbu. Koule zatím beze škody dopadaly daleko před formace císařských. Princ Evžen s rostoucí nedočkavostí co chvíli rourovitým dalekohledem zkoumal horizont za svými zády. Do západu slunce zbývalo necelých pět hodin. Pokud nestihne zaútočit před setměním, bude ztraceno překvapení jako podmínka vítězství. Turci během noci dokončí přechod Tisy, rozeberou most a císařští budou v koncích. Nemají totiž k dispozici čluny, aby mohli rychle zřídit nouzový most a udržet bojový dotyk s Turky. Mladý maršál přecházel s rukama za zády sem a tam, snímal široký třírohý klobouk a hedvábným šátkem si utíral zpocené čelo, luskal nervózně štíhlými prsty. „Už aby tu byli, zatraceně!“

„Trpělivost, Excellence,“ uklidňoval ho hrabě Rabutin. „Vojáci jsou se silami na dně.“ Vrchní velitel s ustaranou tváří přikývl. „Já vím,“ řekl a z malé stříbrné tabatěrky si odsypával na hřbet levice šnupeček tabáku. Vtom zahlédl jezdce. Letěl stepí, šosy kabátu za ním vlály jako praporec. Spojka maršála prince Commercy. Seskočil z určeného koně a udýchaně hlásil, že hlavní voj je zde. Přiharcovali další jezdci se stejným hlášením. Princ si hlasitě odychl: „Sláva Bohu!“

Nad celým jižním obzorem vzadu se v té chvíli počala zvedat oblaka prachu a přilétalo odtud vzdálené ramplování bubnů a ryk trubek i jekot píšťal, které pomáhaly vojákům zvedat olověné nohy. Teď ale škobrtající infanteristi, jako kdyby jim někdo nalil do žil a tepen novou krev, rovnali si krok a pevněji sevřeli pažby pušek, zprohýbané řady batalionů se vyrovnávaly. Ať Turci vidí, co jsme zač, mají se nač těšit! Vyprášíme jim kaftany! Natrháme jim zadky!

Turecká palba, která před chvílí téměř ustala, rázem zesílila a koule a granáty svištěly přes řeku. Více než dvoukilometrová vzdálenost jim však stále ubírala na přesnosti dopadu. Koně dragounů a kyrysníků se však plašili, vzpínali se a řičeli. Bojová sestava císařského vojka, roztažená do šířky téměř tří kilometrů, na rozkaz maršála Evžena Savojského zahájila obrat vpravo

čelem k půlkruhové linii tureckého předmostí. Odtamtud se vyhrnulo hejno spahiů v bílých vlajících pláštích a lesklých špičatých přilbách. Mávali blýskavými šavlemi a divoce povykovali. Z pravého křídla formace císařských vojsk zahoukala baterie polních kanonů. Koule porazily pár koní i s jezdci. Princ Evžen ze sedla mávl rukou na hraběte Rabutina. „Na ně!“ Zazněl povel a jeden z více než tisícíhlavých dragounských pluků se v hustém šiku rozletěl plání. Turkům vmžiku spadlo srdce do jejich širokých kalhot. O překot obracejí koně a ujíždějí zpět k valům svého nejméně kilometr širokého předmostního postavení.

Císařské pěší pluky, seřazené do bitevních čtverců, se hrozivě blíží. Princ Evžen v centru bojové sestavy na koni spolu s princem Commercy a hloučkem štábních důstojníků s obnaženým kordem v ruce rozdychtěně měří očima rychle se zkracující vzdálenost, tváře mu hoří zaujetím. Vysílá adjutanty jednoho za druhým k velitelům jednotlivých součástí hlavních sil. Někde je třeba postup zrychlit, někde zpomalit. Císařské vojsko táhlým dovnitř prohnutým obloukem obchvacuje svými vysunutými křídly turecké postavení, až je proniknutím k nábreží proudného toku Tisy sevřelo v obklíčení. Zazněly signály polnic, postup se zastavil. Dopředu se na křídlech i v centru posunuly baterie polních děl. Nadchází generální útok. Jezdecké pluky předvoje, které nyní z rozhodnutí prince Evžena tvoří zálohu vrchního velitele, se sešikovaly poblíž jeho stanoviště, připraveny k boji. Princ ze sedla spokojeně sleduje pohyby jednotek. Armáda se díky jeho promyšlenému řízení bojových akcí podobá dobře fungujícímu soustrojí. Spojky na koních poletují sem a tam. Ječí trubky, rachotí signály bubnů. Slunce, které se na chvíli skrylo za oblačný závoj, znovu vyhlédlo a třpytnými odlesky počítá tasené šavle a palaše, přilby, kyrysy i hlavně pušek. Jako zázrakem zmizela mrákotná únava několikadenních úmorných pochodů. Vojáky nyní zachvátilo horečnaté dychtění po boji. Všichni jsou jako v transu. Při spatření prince Evžena skandují „Vivat Eugenius!“, „Ať žije náš maršál!“ Dávají mu najevo radost, že je s nimi. A princ Evžen ve svém nemaršálském hnědém kabátě, který už dávno patří do muzea nebo do kamen, se na své vojáky

široce směje a kyne jim na pozdrav. Podřízení velitelé nejvyšších hodností příklusali na koních a hlásí připravenost k bitvě. Princ Evžen vyndal z kapsy kabátce kulaté hodinky, pohlédl na ciferník, poté na oblohu. Narudlé slunce už viselo dost nízko nad obzorem.

„Tak začneme, pánové,“ pronesl téměř slavnostně. „Je nejvyšší čas.“

Každý z velitelů už přesně ví, co má dělat. Rozjíždějí se k svým vojskům. Z vyrovnaných čtverců tryskají k obloze chvějivé signály polnic. Bitva začíná. V přední linii se rozeřvala děla jako podrážděné šelmy. Pálí na půlkilometrovou vzdálenost a zasypávají Turky přívalem koulí a granátů. Na předmostí vypukl zmatek. Velkovezír, který tu ze sultánova pověření řídil obranu a přesun na druhý břeh, nečekal, že císařští zaútočí ještě před večerem. Tak rychlého útoku se nenadál ani nikdo z jeho mužů. Počítalo se, že během noci vyklidí předmostí přechodem na druhý břeh, zruší most a vytřou tak těm nevěřícím psům zrak. Teď pobíhají v císařské palbě jako vyplašená kuřata. Stovky jich hledaly záchranu v útěku přes most, nastala tlačence, povyk, zmatek. Důstojníci bičí a tasenými handžáry ženou vyděšené vojáky zpátky.

Polnice přikázaly císařským dělostřelcům zastavit palbu. Dozněly poslední dunivé rány. Turci na valech strnuli v napjatém očekávání příštích okamžiků. Princ Evžen pokynul trubači, aby zatroubil k útoku. Třicetitisícová masa infanteristů v rytmu bubnů vykročila s napřaženými puškami. Jezdeckto si princ zatím držel v záloze pro odrazení očekávaného bočního protiútoku turecké jízdy, k němuž také vzápětí došlo. Nejméně pět tisíc spahiů se vyřítilo od nábřeží za zády levokřídelních jednotek, jako by se vynořili z řeky. Vyhoupli se přes čtyřmetrový sráz břehu a najížděli zezadu na útočící pěchotu, která o nich zatím ještě nevěděla. Princ Evžen vyvstálé nebezpečí okamžitě postřehl, neboť s ním předem počítal. Přenechal velení v centru sestavy princí Commercymu a patami usilovně pobízel svého hřebce k co nejprudšímu běhu na levé křídlo. Zatímco pěšáci v předních liniích za pochodu na zteč pálili salvami na turecké valy osazené vyděšenými obránci, Borneovy baterie, které už zjistily tureckou jezdeckou ataku z týlu, na jejíž možnost byli jejich velitelé princem Evženem před zaháje-

ním bitvy upozornění, obrátily hbitě děla hlavněmi dozadu a začaly o překot pálit na valící se tureckou jízdu. To se již princ Evžen přiřítíl k čekající jezdecké záloze. Zarazil koně v plném trysku, až se vzepjal, a na polního zbrojmistra Rabutina vykřikl z plných plic: „Přebírám velení!“ Vytrhl z pochvy svůj bitevní kord a zvedl se v třmenech: „Za mnou, na Turkey, vpřed!“ Jeho ostrý hlas pronikl hukotem palby jako šíp.

S Rabutinem po boku neohrožený princ Evžen vrazil prudce vpřed. Bez váhání se k nim přidružil velitel levého křídla hrabě Starhemberg. Za nejvyššími veliteli jako uvolněná lavina otráslaly zemí řítící se eskadrony dragounů a kyrysníků v těsném sevření řad. Jezdci odřízli sipáhie od linií pěchoty, vytočili se doleva a s napřaženými šavlemi, palaši a jezdeckými píkami vrazili čelně do tureckých jízdních houfů. Zapraskaly jezdecké bambitky a již se koně sráželi s koňmi a šavle s jatagany a handžáry. Propukla vřava jezdecké seče. Protivníci se do sebe zahryzli jako rozzuření psi. Ranění a mrtví padali z funicích a řičících koní. Zvířený prach zahaloval zmítající se klubka jezdců bojujících na život a na smrt. Obličje zkřivené zuřivostí, vyceněné zuby, divoký řev desítek, stovek hrdel. Skupina dragounů se právě přihnala vyprostit prince Evžena, který se usilovně oháněl pádným kordem, zle tísněn dotírajícími Turkey. Jejich shluk se jim podařilo prudkým nájezdem rozrazit na menší houfce, které vzdorovaly s fanatickou sebeobětavostí, ale vůčihledně řídly a couvaly. Na zdupané trávě za bojujícími jezdci zůstávaly výsledky rozběsněného střetání. Nepřehledná zmetť mrtvých i raněných lidí a koní.

Maršál princ Evžen Savojský, stojí ve třmenech, rozhlíží se os-tražitě kolem sebe a rukou třímající zkrvavený kord ukazuje dragounům i kyrysníkům, kteří již zneškodnili své soupeře, kam je třeba se ještě vrhnout. Zavrtalo mu přitom hlavou, kde se spahiové zčistajasna vzali tak daleko od bočního valu předmostí. Jak se tam dostali? Přece nepřeplavali řeku? Vpravo zatím, kam až oko dohlédne, linie pěchoty rytmicky vypalují za útočného pochodu své salvy proti Turkům a v chuchvalcích kouře, za podpory děl, která přes hlavy pěšáků nepřetržitě bombardují předmostí, přiblí-

žily se s povlávajícími prapory v celé šířce táhlého oblouku tureckých valů do jejich těsné blízkosti. Navzdory tomu, že se co chvíli někdo v řadě zhroutl na zem, bojové odhodlání vojáků dosáhlo vrcholu. Na povel důstojníků vytáhli bajonety, zarazili je do hlavni pušek a s křikem se rozbíhají na zteč... Dragouni zatím rozprášili zbytky spahiů a pronásledují je k nábreží, za nímž Turci mizeli, jako by se propadali do země. Princ Evžen pobodl koně, aby odhalil záhadu, odkud se turecká jízda tak prudce vynořila a kam teď zase stejně náhle mizí. Od nábreží se však již na koni vrací hrabě Starhemberg, který tam v patách spahiů dorazil mezi prvními. Zamířil kvapně k princovi Evženovi.

„Na kraji břehu je písčina!“ volá naplno otevřenými ústy.

„Písčina?“ diví se princ Evžen. „Kam sahá?“

„Dost daleko. Až někam k mostu. Dá se po ní zřejmě přejet zezadu rovnou na předmostí!“

„Výborně!“ zajásal princ Evžen. „Jedeme!“ Oba velitelé popohnali tryskem své koně k okraji břehu obsypaného císařskými jezdci rozpálenými bojem. Napjatě všichni visí očima na rozptýlených hejnech Turků, kteří prchají písčinou pod ochranu předmostního valu. Pokřikují za nimi zlostné nadávky. Princ Evžen přitáhl koni uzdu. Dragouni i kyrysníci se na svých ořích uctivě rozestupují. Dychtivě čekají, co teď rozhodne vrchní velitel. Tomu je okamžitě jasné, co se dá podniknout a co se taky okamžitě podniknout musí. V závěsu za Turky sjet po svažitém břehu dolů k řece, pár desítek metrů přebrodit k úzké písčité kose, která se vynořila při letním poklesu hladiny. Táhne se souběžně s břehem nějakých pět set kroků až k lodicovému mostu, na němž se v zdivočelém chaosu srážejí a přetlačují posily, které sultán vyslal na předmostí, s jeho obránci posedlými strachem životem a prchajícími nezadržitelně na protější břeh. Princ vyndal z brašny kukátko. Viděl jím zřetelně, že spahiové mělkou vodou vyjíždějí houfně z písčiny na předmostí v místě, kde turečtí ženisté snížili břeh pro snazší přístup k mostu.

„Skvělé!“ zvolal princ. „Teď je dorazíme!“ Obrátil se v sedle k Starhembergovi: „Já zaútočím s jezdeckvým tady!“ ukázal kor-

dem na písčinu. „A vy za námi přiveďte svou pěchotu, hrabě! Vra-
zíme jim nůž do zad až po rukojet!“

„Rozkaz, Excellence!“ vykřikl bujaře Starhemberg a zprudka
odcválal s pobočníkem v patách doprava k valům, na nichž v té
chvíli zuřil boj muže proti muži. Princ se rozhlédl po hustém shl-
ku dragounů v červených kabátech, kteří ho obklopili. Byli to pří-
slušníci pluku, který nesl jeho jméno. Vždycky hleděli být svému
majiteli v boji co nejbliže.

„Chlapci moji!“ oslovil je nejsilnějším hlasem, jakého byl scho-
pen, „Dorazíme Turky neznabohy, kteří před námi berou nohy
na ramena! Za mnou!“ Ačkoli bylo nevídané, aby maršál vyjel
do útoku v čele šiku jako za rytířských časů, princ Evžen byl tím-
to způsobem velení v boji proslulý a vojáci byli ochotní pro něj
cedit krev. Přinutil patami hřebce, aby seběhl po čtyřmetrovém
nábřežním srázu a vběhl dravě do řeky, až se rozstříkla voda. Dra-
gouni, ale i kyrysníci, jimž velel zbrojmistr Rabutin, se jako roj
včel zahemžili na břehu, smýkali se po něm dolů, a už jejich koně
v trysku čerili příbřežní mělčinu. Zvířata i lidé s rozkoší přijímali
chladivé pršky říční vody. Stovky jezdců pádily za svým vrchním
velitelem po písčném ostrůvku, až zpod koňských kopyt stříkal
písek. Těsně před nouzovým mostem, z něhož se prchající Tur-
ci při jejich spatření v šílené panice vrhali do řeky, jezdci stočili
své koně opět k břehu, proletěli mělčinou a těsně za svým mar-
šálem s děsivým válečným pokřikem vtrhli na předmostí do zad
jeho roztřeseným a zčásti již prchajícím obráncům. Udeřili na ně
jako blesk. Nemilosrdně sekali a bodali kolem sebe. Svou běsni-
vou bojechtivostí vyvolávali mezi Turky úlek, hrůzu, nezvlád-
nutelný zmatek. Velkovezír, kterého sultán učinil zodpovědným
za obranu předmostí, se pokusil o protiútok sevřeným šikem jani-
čárů. Sám se vrhal do boje s ohromující udatností. Jako by si říkal
o smrt, neboť viděl, že porážka je neodvratná a trest za porážku
je předem dán. Vodou se již brodili pěšáci bočního zajištění Star-
hembergova levého křídla, pluky Baden a Bagni i s plukovními
kanony. Zaplavovali předmostí a drtili turecký odpor. V centru se
zatím již přes valy probily jednotky maršála Commercyho, téměř

současně se zbytkem levokřídelních pluků, které rozrazily tureckou vozovou hradbu. Jako rozlícení lvi se rvali se zoufale vzdorujícími janičáry. Princ Evžen se s dragouny a kyrysníky probil podél břehu celou šíří tureckého obranného postavení až na jeho levé křídlo, kde se rozpoutal urputný boj o každý metr prostoru. Heisterova pěchota, která útočila zvenčí, se však marně snažila ztéci široký úsek pravobočních valů přiléhající k řece. Turci se tu zřejmě odhodlali bojovat do posledního muže. Princ Evžen, snad jenom zázrakem nezraněný, v nejhustší vřavě projel podél levého boku předmostního valu až za poslední linie svých útočících vojsk k jezdecké záloze, která na pravém křídle útočné formace čekala na svou příležitost.

„Sesednout z koní!“ volal na velitele, „a do útoku jako pěchota vpřed! Vpřed!“ Sám strhával vojáky podle svého zvyku do rozhodujícího útoku osobním příkladem. A vojáci svého milovaného velitele všemožně chránili svými těly. Věděli o něm, že je jejich dobrodincem, takže ho nechtěli ztratit. Všude byl s nimi, za pochodu i v nejlítějším boji. Obdivovali jeho bezmeznou neohroženost. Když se jednou kdosi z generálů zeptal: „Vy se vůbec nebojíte smrti, Excellence?“, odpověděl: „Bojím jako každý, ale snažím se nebát. Strach ze smrti je totiž horší než sama smrt. Nehledě na to, že člověk, chce-li v boji dosáhnout vítězství, musí na smrt nemyslet a jednat tak, jako by se ho netýkala.“ Právě tak si počínal v této chvíli. A vojáci volali své nadšené „Vivat Eugenius!“

Boj byl úděsně krutý. Turci hynuli po desítkách. Smrt nešetřila ani křesťany. Sultán Mustafa v hrůze přihlížel z druhého břehu zkáze svého vojska. Mladý a nezkušený, spoléhal na své rádce, ale nikdo z nich nebyl v tu chvíli žádné dobré rady schopen. Sultán bezmocně svíral pěsti, chytal se za hlavu, nehty si drásal tváře a zuřivě si škubal černě zarostlou bradu. Gróf Thököly, který stál po jeho boku, naléhal: „Nezbývá než zničit most. Pravý břeh je ztracen, musíte zachránit alespoň to, co je zde!“ Sultán vztekle zakoulel očima. „Ne! Tisíckrát Ne! Nic není ztraceno! Alláh nedopustí vítězství těch neznabožských psů!“ Thököly mlčel. Věděl své.

Z téhle bryndy sultánovi nepomůže ani deset Alláhů. Každý si teď musí pomoci sám, jak nejlíp dokáže.

Jezdectvo, které měl sultán na levém břehu, hnál nyní na pomoc vojsku na předmostí. Jezdci se však na mostě srazili s houfy zkrvavených a vyděšených mužů, kteří se zachraňovali útekem z bojiště, nelítostně pronásledováni a pobíjeni rozvášněnými bojovníky maršála Savojského. Turci se v šílenství hrůzy, bezradnosti a zoufalého zmatku rvali sami mezi sebou, shazovali jeden druhého do vody a někteří se do ní vrhali sami, aby unikli palašům, bajonetům, a šavlím. Řeka však v těch místech byla hluboká, takže mnozí tonuli, marně volající o pomoc.

Slunce, jako by se už nemohlo dívat na to bezuzdné vraždění, zalézalo za rudě hořící obzor. Císařští s vítězným rykem pronikli na levý břeh. Turci v šíleném spěchu opouštěli tábor. Na útek se dal i sultán v přestrojení za srbského sedláka. Jen vůdce uherských rebelů hrabě Thököly si zachoval chladnou hlavu, a dříve než se dal se svými ozbrojenci na útek, přivlastnil si obsah sultánovy válečné pokladnice.

Na krajinu se snášelo milosrdné šero. Bitva utichla. Odevšad zněl jen nárek raněných a zpěv, rozjařený křik a řehot císařských vojáků, kteří prohledávali opuštěný turecký tábor v dychtění po kořisti. Princ Evžen, který se svým štábem procházel bojiště na předmostí, objevil mezi spoustami mrtvých zkrvavené tělo tureckého vezíra. Zastavil se nad ním a smekl svůj propocenný, ušpiněný třírohý klobouk. „Zaslouží si úctu,“ pronesl ke svým důstojníkům. „Byl to statečný muž.“ Šavle, která mrtvému téměř uťala hlavu, přesekla zlaté protkanou šňůru, na níž měl kolem krku zavěšené oválné stříbrné pečetidlo. Princ Evžen se sklonil a vzal si je na památku.

Bylo to velké vítězství. Turci zanechali na bojišti spousty padlých. Napočítalo se jich přes 25 000. Nejméně 10 000 dalších sultánových vojáků utonulo v Tise, která unášela jejich mrtvoly do Dunaje. Dalších zhruba 10 000 bylo pobito na mostě. Mnoho tisíc Turků padlo do zajetí. Skoro celé osmanské vojsko bylo zni-

čeno. Zbytek se rozprchl na všechny strany. Většina hledala záchranu úprkem na území Banátu.

Císařští ukořistili obrovské množství válečného materiálu, stanů, vozů s nákladem proviantu i výzbroje, sečných zbraní i ručnic, střelného prachu i nábojů. Padlo jim do rukou na 80 děl a 60 lodic, které sloužily k zřízení nouzového mostu, ale byly naloženy potravinami a zbraněmi. Věru tučná kořist. Chyběla jenom válečná pokladna, která by nuzující císařské armádě přišla nesmírně vhod.

Vítězství ovšem také něco stálo, i když utrpené ztráty císařských byly nesrovnatelně nižší než turecké: 28 důstojníků a na 400 vojáků mrtvých, 133 důstojníků a 1465 vojáků raněných. Nejtěžší ztráty postihly koně. Zahynuly jich 3533.

Bitva u Zenty nejenže ohromujícím úspěchem korunovala tažení roku 1697, ale na příštích 15 let dokonale ochromila vojenský potenciál turecké říše. Fáma praví, že princ Evžen po bitvě ve svém stanu vytáhl zpod manžety rukávu císařův dopis, který mu byl doručen těsně před bitvou, takže si ho už nestačil přečíst. Císař v něm v obavě z oslabení armády přísně zakazoval svést s Turky jakoukoli bitvu. Bylo-li tomu tak, pak po zprávě o tomto vítězství byl opatrnický monarcha jistojistě rád, že princ Evžen mu v tomto případě odepřel poslušnost.

KAREL RICHTER

EVŽEN SAVOJSKÝ

PÁN BITEVNÍCH POLÍ

Obálku a grafickou úpravu navrhl Roman Liščák.

Fotografie Österreichische Galerie Belvedere,

Wikimedia Commons.

Odpovědný redaktor Martin Ďásek.

Vydalo Nakladatelství Epocha s. r. o.,

Kaprova 12, 110 00 Praha 1,

v roce 2019 jako svou 713. publikaci.

Druhé, přepracované vydání, 512 stran.

Sazbu a litografii provedl Jaroslav Uhlíř.

Vytiskly Těšínské papírny, s. r. o.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Knihy **Nakladatelství Epocha** můžete zakoupit
u svého knihkupce nebo si je lze objednat s 25% slevou přímo u nás:

v e-shopu na adrese: **www.epocha.cz**,

e-mailem na adrese: **objednavky@epocha.cz**,

písemně na adrese: **Kaprova 12/40, 110 00 Praha 1 – Staré Město**,

nebo telefonicky na čísle: **224 810 353**.